OILADA BOLALARNI MEHNATGA O‘RGATISHNING PEDAGOGIK VA PSIXOLOGIK ASOSLARI

Shahrisabz davlat pedagogika instituti pedagogika fakulteti pedagogika yo‘nalish talabasi Odilova Dilbar

Annotatsiya:

Mazkur maqolada oilada bolalarni mehnatga o‘rgatishning nazariy-pedagogik asoslari, uning shaxs rivojiga ta’siri, psixologik mexanizmlari hamda zamonaviy sharoitdagi dolzarb jihatlari ilmiy tahlil etilgan. Mehnat tarbiyasining ijtimoiylashuv jarayonidagi o‘rni, bolalarda mas’uliyat, mustaqillik va mehnatsevarlikni shakllantirishdagi ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, oilada mehnat tarbiyasini samarali tashkil etish bo‘yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar berilgan.

Kalit so‘zlar:

Mehnat tarbiyasi, oila pedagogikasi, shaxs rivojlanishi, ijtimoiylashuv, motivatsiya, mehnatsevarlik, mustaqillik, axloqiy tarbiya, pedagogik texnologiyalar.

Kirish:

Zamonaviy jamiyatda yosh avlodni har tomonlama barkamol qilib tarbiyalash muhim ijtimoiy-pedagogik vazifa hisoblanadi. Bu jarayonda oila eng asosiy ijtimoiy institut sifatida yetakchi o‘rin egallaydi. Ayniqsa, bolalarni mehnatga o‘rgatish orqali ularning hayotga moslashuvi, ijtimoiy faolligi va kasbiy yo‘nalishi shakllanadi.Ilmiy manbalarga ko‘ra, mehnat tarbiyasi shaxs kamolotining ajralmas qismi bo‘lib, u bolalarda mas’uliyat, intizom va mustaqillik kabi muhim sifatlarni rivojlantiradi journalss. Shu bois, oilada

mehnat tarbiyasini tizimli tashkil etish pedagogika fanining muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.Mehnat tarbiyasining nazariy asoslariMehnat tarbiyasi – bu bolalarda mehnat faoliyatiga ongli munosabatni shakllantirish, amaliy ko‘nikma va malakalarni rivojlantirishga qaratilgan pedagogik jarayondir.Ilmiy adabiyotlarda mehnat tarbiyasining asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

-shaxsda mehnatga ijobiy munosabatni shakllantirish;

-kasbiy yo‘nalishni rivojlantirish;

-amaliy ko‘nikmalarni hosil qilish;

-ijtimoiy foydali faoliyatga tayyorlash .soff.uz

Shuningdek, mehnat tarbiyasi boshqa tarbiya turlari (axloqiy, estetik, jismoniy) bilan uzviy bog‘liq bo‘lib, shaxsning kompleks rivojlanishini ta’minlaydi.Mehnat tarbiyasining psixologik mexanizmlari.Psixologik nuqtai nazardan, mehnat faoliyati bola rivojlanishining muhim omili hisoblanadi.Motivatsiya va faoliyat nazariyasiA.N. Leontevning faoliyat nazariyasiga ko‘ra, har qanday faoliyat ichki ehtiyoj va motivlarga asoslanadi. Mehnat jarayonida bola:

-natijaga erishish orqali ichki qoniqish hosil qiladi;

-o‘zini namoyon qilish imkoniyatiga ega bo‘ladi;

-ijtimoiy ahamiyatni anglaydi.

Ijtimoiy o‘rganish nazariyasi.A. Bandura ta’limotiga ko‘ra, bolalar asosan kuzatish va taqlid orqali o‘rganadi. Shu sababli oKognitiv rivojlanishJ. Piaget nazariyasiga ko‘ra, bola faoliyat jarayonida bilimlarni mustaqil egallaydi.

Mehnat faoliyati esa:

-tafakkur rivojlanishini;

-muammo yechish ko‘nikmalarini;

-mantiqiy fikrlashni shakllantiradi.ta-onaning mehnatsevarligi bolaga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

Mehnat tarbiyasining shaxs rivojiga ta’siri.Ilmiy tadqiqotlar natijalariga ko‘ra, mehnat tarbiyasi quyidagi yo‘nalishlarda ijobiy ta’sir ko‘rsatadi:Ijtimoiy rivojlanish.Mehnat orqali bola jamiyatdagi rollarni o‘zlashtiradi, hamkorlik va mas’uliyatni anglaydi. Axloqiy rivojlanish:Mehnat jarayonida halollik, vijdonlilik, intizom kabi sifatlar shakllanadi.Emotsional-irodaviy rivojlanish:Bola sabr-toqat, qat’iyat va o‘zini boshqarish qobiliyatiga ega bo‘ladi.Tadqiqotlarga ko‘ra, mehnatga jalb etilgan bolalarda mustaqillik darajasi yuqori bo‘ladi va ular kelajakda faol ijtimoiy shaxs sifatida shakllanadi scientific.journal.Oilada mehnat tarbiyasini tashkil etish metodikasi.Oilada mehnat tarbiyasini samarali tashkil etish quyidagi pedagogik tamoyillarga asoslanadi:Yosh va individual xususiyatlarni hisobga olish.Har bir yosh bosqichida bolaga mos mehnat faoliyati berilishi zarur.Tizimlilik va izchillikMehnat tarbiyasi muntazam va bosqichma-bosqich amalga oshirilishi kerak.Faoliyatga asoslangan yondashuv.Bola bevosita faoliyat orqali o‘rganadi. Shu sababli amaliy ishlar ustuvor ahamiyatga ega.Rag‘batlantirish va baholash.Ijobiy baholash bolaning ichki motivatsiyasini oshiradi.Shaxsiy namuna Ota-onaning shaxsiy namunasi eng kuchli tarbiyaviy vosita hisoblanadi.Milliy pedagogika va mehnat tarbiyasi:O‘zbek xalq pedagogikasida mehnat tarbiyasi muhim o‘rin tutadi. Xalq og‘zaki ijodi orqali bolalarda mehnatsevarlik, sabr-toqat va halollik

singdirilgan.Keng ma’noda tarbiya jamiyatdagi barcha ijtimoiy ta’sirlar majmui bo‘lib, shaxsning shakllanishiga xizmat qiladi soff.uz. Shu jihatdan, oiladagi mehnat tarbiyasi milliy qadriyatlar bilan uyg‘un holda olib borilishi zarur.Bugungi kunda quyidagi muammolar kuzatilmoqda:

-bolalarning gadjetlarga qaramligi;

-jismoniy mehnatga qiziqishning pasayishi;

-oilaviy mehnat an’analarining susayishi.

Yechimlar:

-bolalarda mehnat madaniyatini shakllantirish;

-oilada vazifalarni taqsimlash;

-amaliy ko‘nikmalarni rivojlantirish;

-zamonaviy texnologiyalar bilan uyg‘un mehnat faoliyatini tashkil etish.

Xulosa:

Oilada bolalarni mehnatga o‘rgatish – shaxs tarbiyasining muhim komponentidir. Ilmiy asoslangan mehnat tarbiyasi bolalarda ijtimoiy, psixologik va axloqiy sifatlarni rivojlantiradi. Mehnat orqali bola hayotga tayyorlanadi, mustaqil fikrlash va qaror qabul qilish qobiliyatiga ega bo‘ladi.Shu bois, oilada mehnat tarbiyasini tizimli va ilmiy asosda tashkil etish zamonaviy pedagogikaning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

Menimcha, bolani mehnatga o‘rgatish – bu shunchaki uy ishlariga jalb qilish emas, balki uni hayotga tayyorlashning eng muhim bosqichidir. Chunki bola aynan mehnat orqali hayotni tushunadi, qiyinchiliklarga bardosh berishni

o‘rganadi va o‘z kuchiga ishonch hosil qiladi.Kuzatishlarimdan kelib chiqib aytishim mumkinki, oilada kichik vazifalarni bajarib ulg‘aygan bolalar keyinchalik ancha mas’uliyatli, tartibli va mustaqil bo‘lib yetishadi. Aksincha, mehnatdan chetda qolgan bolalarda qaramlik va beparvolik ko‘proq uchraydi.Shu sababli har bir ota-ona farzandiga ortiqcha sharoit yaratib berish bilan emas, balki uni asta-sekin mehnatga o‘rgatish bilan haqiqiy foyda keltiradi. Menimcha, bola qilgan kichik ishi uchun maqtov eshitsa, unda mehnatga nisbatan qiziqish yanada ortadi va bu odatga aylanadi.

Xulosa qilib aytganda, oilada mehnat tarbiyasiga e’tibor berish orqali biz nafaqat yaxshi farzand, balki jamiyatga foydali, mustaqil va yetuk insonni tarbiyalaymiz. Bu esa har bir ota-onaning eng asosiy vazifalaridan biri deb o‘ylayman.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1.Qodirova F., Hasanov B. Pedagogika nazariyasi va amaliyoti. – T.: Fan, 2019.

2.Yo‘ldoshev J., Hasanboyeva O. Oila va maktabda tarbiya jarayoni. – T.: O‘qituvchi, 2017.

3.Mavlonova R., Masharipova N. Umumiy pedagogika. – T.: Fan va texnologiya, 2018.

4.Azizxo‘jayeva N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – T.: TDPU, 2020.

5.Ro‘ziyev D.M. Mehnat tarbiyasi: kelajak avlod uchun asos. – 2024 Scientific Journal

6.Turdiyeva Sh.A. va boshqalar. Mehnat tarbiyasi. – 2025

7.Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. – T.: Ma’naviyat, 2008.

8.Azizxo‘jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – T.: TDPU, 2020.

9.Ro‘ziyev D.M. Mehnat tarbiyasi va uning ahamiyati // Ilmiy tadqiqotlar jurnali. – 2024.

10.Turdiyeva Sh.A. va boshqalar. Mehnat tarbiyasining zamonaviy muammolari // Pedagogika ilmiy jurnali. – 2025.

11.O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – T., 2020.